

T&T KLASSIEKEN / VERTAALDE TEKSTUITGAVEN

Middeleeuwen

Karel en Elegast

Beatrijs

Lanseloet van Denemarken (gevolgd door die Hexe)

Mariken van Nieumeghen

Lanceloet en het hert met de witte voet

Elckerlijc

Esopet

Esmoreit / Lippijn

Roelandslied

Tprieel van Troyen

Van den vos Reynaerde

Vijf sotternieën

Gloriant (gevolgd door De buskenblaser)

Floris ende Blancefloer

Renout van Montalbaen [De vier heemskinderen]

De borchgravinnen van Vergi

Esbatement van den appelboom

De reis van Sint Brandaan

Theophilus

Zeventiende eeuw

G.A. Bredero, De klucht van de koe

G.A. Bredero, Spaansche Brabander

G.A. Bredero, De klucht van de meulenaer

G.A. Bredero, Sijmen sonderoeticheyt

P.C. Hooft, Warenar

J. Cats, Het Spaans heidinnetje

J. v.d. Vondel, Gijsbrecht van Amstel

J. v.d. Vondel, Joseph in Dothan

VAN KLASSE (18e t/m 20e eeuw)

Proza van Klasse, bloemlezing 18e/19e eeuw

P. Langendijk, Het wederzijds huwelijksbedrog

P. Langendijk, Don Quichot op de bruiloft van Kamacho

A.C.W. Staring, Jaromir / Marco

E.J. Potgieter, Jan, Jannetje en hun jongste kind

J.J. Slauerhoff, De laatste reis van de Nyborg

Kijk voor het actuele aanbod en het plaatsen van uw bestelling op
www.taal-teken.nl

**VAN DEN VOS
REYNAERDE**

Een dierenepos

TEKST EN VERTALING

Tekstverzorging en vertaling
Hessel Adema

UITGEVERIJ TAAL & TEKEN

TER INLEIDING

Het Middelnederlandse *Reinaert*-verhaal werd naar alle waarschijnlijkheid tegen het einde van de twaalfde eeuw geschreven. Uit deze tijd is echter geen handschrift bewaard gebleven: de oudste overgeleverde tekstgedeelten van de *Reinaert* bestaan uit enkele korte handschriftfragmenten uit de 13e eeuw, de zgn. *Darmstadtse fragmenten*. De volledige versie van het befaamde verhaal is ons bekend uit twee handschriften van latere datum: het *Comburgse handschrift* van rond 1400 en het ongeveer een halve eeuw oudere *Dyckse handschrift*, dat overigens pas in 1907 werd ontdekt.

Hoewel in de beide handschriften door de kopiïsten vrijwel zeker enige wijzigingen in taal en inhoud zijn aangebracht, mag toch worden aangenomen dat de overgeleverde bronnen een redelijk beeld geven van de 12e-eeuwse oorspronkelijk tekst. Dit is zeker niet het geval met een andere overgeleverde tekst, een 14e-eeuwse bewerking van de *Reinaert*. Deze *Reinaerts Historie* is door de invloed van de toen heersende didactische literaire mode veel nadrukkelijker moraliserend van karakter.

Door allerlei toevoegingen en uitgebreide beschrijvingen werd het verhaal ruim tweemaal zo lang. Mede door de scherpere tegenstellingen en de grovere effecten mist deze bewerking de sprankelende ironie van het origineel. Maar het was wel deze bewerking die in de 15e eeuw en gedurende lange tijd daarna de grootste populariteit genoot.

Dierenverhalen en sprookjes waarin dieren een belangrijke rol speelden waren al vroeg in de middeleeuwen erg geliefd. De oudste op schrift dierenverhalen zijn in het Latijn geschreven, maar uit de 12e eeuw zijn ook een aantal Franse dierdichten bekend die later verzameld werden in de *Roman de Renart*. De inhoud van een van deze Franse verhalen, *Li Plaid* (het pleidooi), is in grote lijnen gelijk aan de eerste helft van onze *Reinaert*.

Na zijn terdoodveroordeling weet *Reinaert* in het Franse verhaal zijn vrijheid te herwinnen door te beloven op bedevaart te gaan. Zodra hij in veiligheid is, scheldt hij echter de koning en diens gevolg uit en trekt hij zich terug in zijn burcht. Het Vlaamse verhaal heeft een sterkere voortzetting. Door de introductie van de schat en het daarmee samenhangende verraad speculeert *Reinaert* op de domme hebzucht van de koning en de naïeve bezorgdheid van de koningin. Het succes van het pleidooi wint hierdoor aan geloofwaardigheid.

VAN DEN VOS REYNAERDE

- Willem, die Madocke maecte,
Daer hi dicken omme waecte,
Hem vernoyde so haerde
Dat die avonture van Reynaerde
- 5 In dietsche was onvolmaket bleven,
Die Arnout niet hevet vulscreven,
Dat hi die vijte van Reynaerde dede soucken
Ende hise na den walschen boucken
In dietsche dus hevet begonnen.
- 10 God moete ons ziere hulpen jonnen!
Nu keert hem daer toe mijn zin,
Dat ic bidde in dit begin
Beede den dorpren enten doren,
Ofte si commen daer si horen
- 15 Dese rijme ende dese woort,
Die hem onnutte sijn ghehoort,
Dat sise laten onbescaven:
Te vele slachten si den raven,
Die emmer es al even malsch.
- 20 Si maken sulke rijme valsch,
Daer si niet meer of ne weten
Dan ic doe hoe datsi heeten,
Die nu in Babilonien leven.
Daden si wel, si soudens begheven.
- 25 Dat en segghic niet dor minen wille:
Mijns dichtens ware een ghestille,
Ne hads mi eene niet ghebeden,
Die in groeter hovesscheden
Gherne keert hare saken.
- 30 Soe bat mi, dat ic soude maken
Dese avontuere van Reynaerde.
Al begripic die grongaerde
Ende die dorpren ende die doren,
Ic wille dat die ghene horen
- 35 Die gherne pleghen der eeren
Ende haren zin daer toe keeren
Datsi leven hoofschelike,
Sijn si arem, sijn si rike,
Diet verstaen met goeden sinne.
- 40 Nu hoert, hoe ic hier beghinne
Het was in eenen tsinxen daghe,
Dat beede bosch ende haghe
Met groenen loveren waren bevaen.
Nobel, die coninc hadde ghedaen
- 45 Sijn hof crayeren over al,
Dat hi waende, hadde hijs gheval,
Houden ten wel groten love
Doe quamen tes sconinx hove
Alle die diere, groet ende cleene,
- 50 Sonder Vos Reynaert alleene.
Hi hadde te hove so vele mesdaen,
Dat hire niet dorste gaen:
Die hem beschuldigh kent, ontsiet.
Also was Reynaerde ghesciet,
- 55 Ende hier omme scuwede sconinx hof,
Daer hi in hadde crancken lof.

REINAERT DE VOS

Willem, die ten koste van veel nachtrust de *Madocke* schreef,
betreunde het bijzonder dat Aernout het verhaal over Reinaert
5 niet had afgemaakt en dat het dus in het Nederlands onvoltooid
was gebleven. Hij zocht Reinaerts geschiedenis op en begon
naar het voorbeeld van de Franse boeken als volgt in het
10 Nederlands. Moge God ons terzijde staan.

Om te beginnen wil ik de botterikken en de dwazen op het
15 hart drukken dit verhaal, dat toch niet aan hen besteed is, in
zijn waarde te laten als ze het ergens mochten horen. Zij lijken
sprekend op een raaf, die is immers net zo zelfingenomen.
20 Zij kraken veel gedichten af waarvan ze niet meer verstand
hebben dan ik van de namen van hen die nu in Babylonië
wonen. Ze zouden er goed aan doen hiermee op te houden.

25 Ik zeg dat niet uit eigenbelang: ik maak dit verhaal slechts
omdat een dame, die zeer aan hoofse omgangsvormen is
gehecht, mij dat vroeg. Zij verzocht mij deze geschiedenis
over Reinaert te schrijven. De criticasters, botterikken en
30 dwazen wijs ik af, maar ik wil graag dat al diegenen - arm of
rijk - het horen die eervol en hoofs willen leven en die met
35 aandacht willen luisteren.

40 Wel, luister nu hoe ik mijn verhaal begin!

Het was Pinksteren; de bomen en het struikgewas waren met
een groen bladerdek bekleed. Koning Nobel had overal laten
45 bekendmaken dat hij een hofdag wilde houden. Hij rekende
erop dat die tot zijn roem zou bijdragen; tenminste als alles
voorspoedig zou verlopen.

Alle dieren, groot en klein, kwamen naar het hof van de
50 koning, behalve de vos Reinaert. Hij had de dieren die de
hofdag zouden bijwonen, zo veel misdaan dat hij er niet heen
durfde te gaan: wie zich van zijn schuld bewust is, is bevreesd.
55 Zo was het ook met Reinaert en daarom meed hij het hof
waar hij zo slecht bekend stond.

Doe al dat hof versamet was,
 Was daer niemen sonder die das,
 Hine hadde te claghene over Reynaerde,
 60 Den fellen metten grijsen baerde.
 Nu gaet hier up ende claghe.
 Isingrijn ende sine maghe
 Ghingen voer den coninc staen.
 Ysingrijn begonste saen
 65 Ende sprac: 'Coninc heere,
 Dor u edelheit en dor u eere
 Ende dor recht ende dor ghenade
 Ontfaerme u miere scade,
 Die mi Reynaert heeft ghedaen,
 70 Daer ic af dicken hebbe ontfaen
 Groeten lachter ende verlies.
 Voer al dandre ontfaerme u dies,
 Dat hi mijn wijf hevet verhoert,
 Ende mine kindre so mesvoert,
 75 Dat hise beseekede daer si laghen,
 Datter twee noint ne saghen
 Ende so worden staerblent.
 Nochtan hoendi mi sent.
 Het was sint so verre comen,
 80 Datter eenen dach af was ghenomen,
 Ende Reyaert soude hebben ghedaen
 Sine onsculde, ende also saen
 Alse die heleghe waren brocht,
 Was hi andersins bedocht
 85 Ende ontfoer ons in sine veste.
 Heere, dit kennen noch die beste
 Die te hove zijn commen hier.
 Mi hevet Reynaert, dat felle dier,
 So vele te leede ghedaen.
 90 Ic weet wel al sonder waen:
 Al ware al tlaken paerkement
 Datmen maket nu te Ghent,
 In ne ghescreeft niet daer an.
 Dies zwijghic nochtan,
 95 Ne ware mijns wives lachter
 Ne mach niet bliven achter,
 No versweghen no onghewroken.'
 Doe Ysingrijn dit hadde ghesproken,
 Stont up een hondekijn, hiet Cortsoys,
 100 Ende claghede den coninc in fransoys,
 Hoet so arem was wijlen eere,
 Dat alles goeds en hadde meere
 In eenen winter, in eene vorst,
 Dan alleene eene worst,
 105 Ende hem Reynaert, die felle man,
 Die selve worst stal ende nam.
 Tybeert die cater die wart gram.
 Aldus hi sine tale began
 Ende spranc midden in den rinc
 110 Ende seide: 'Heere coninc,
 Dor dat ghi Reynaerde zijt onthout,
 So en es hier jong noch out,
 Hine hebbe te wroughene jeghen u.
 Dat Cortsoys claghet nu,

60 Toen het hele hof verzameld was, had iedereen - uitgezonderd
de das - een klacht over Reinaert, die schurk met de grijze
baard.

Hier volgt een van de klachten!

Izengrijn de wolf ging met zijn verwanten voor de koning staan.
65 Hij begon meteen te spreken: ‘Koning, heer, bij uw adeldom
en bij uw eer, bij recht en bij genade, ontferm u over het verdriet
70 dat mij door Reinaert is aangedaan! Hij heeft me dikwijls veel
schade en schande berokkend. Ik vraag u vooral erbij stil te
staan dat hij mijn vrouw heeft verkracht en dat hij mijn kinderen
75 heeft mishandeld. Hij pieste zo maar over hen heen waardoor
twee van hen voor altijd stekeblind werden.

Sindsdien heeft hij me voortdurend getreiterd. Het werd
80 op den duur zo erg dat er een dag voor een terechtzitting werd
vastgesteld waarop Reinaert zou moeten zweren dat hij onschul-
dig was. Maar zodra de relikwieën waarop hij de eed zou
afleggen, waren binnengebracht, veranderde hij van gedachten;
85 hij ontglipte ons en verdween naar zijn burcht.

Heer, de aanzienlijksten van hen die naar dit hof gekomen
zijn, weten wel hoeveel de gewetenloze Reinaert mij heeft
90 aangedaan. Zelfs als al het laken dat in Gent wordt gemaakt,
perkament zou zijn, dan zou ik het daar nog niet allemaal op
kunnen schrijven. Daar ben ik zeker van. Daarom zwijg ik er
95 verder maar over. Maar de schande die mijn vrouw is aan-
gedaan, mag niet verzwegen worden en onbestraft blijven!’

Toen Izengrijn dit had gezegd, stond een hondje op, Cortois
100 genaamd. Klagend vertelde hij de koning in het Frans dat hij
vroeger eens zo arm was geweest dat hij tijdens een strenge
winterkou niet meer bezat dan slechts één worst, en dat Reinaert,
105 die schurk, hem die worst ontstolen had.

Tibeert, de kater, werd kwaad. Hij sprong in de kring en
110 aldus: ‘Koning, heer, omdat u Reinaert vijandig gezind bent,
wil iedereen een aanklacht indienen. Wat Cortois nu te berde